

Література:

1. Ахмедов С. А. К вопросу о подготовке кадров для «Электронной России» [Электронный ресурс] / С. А. Ахмедов, К. Р. Адамадиев. – Режим доступа: <http://www.ict.edu.ru/ft/004071/akhmedov.pdf>.
2. Бабенко Т. А. Применение средств мультимедиа в процессе обучения будущих учителей информационным технологиям : дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08. / Т. А. Бабенко. – Армавир, 2003. – 201 с.
3. Белицын И. В. Лекционный мультимедийный комплекс как средство активизации учебно-познавательной деятельности обучающихся : дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. / И. В. Белицын. – Барнаул, 2003. – 159 с.
4. Егорова Ю. Н. Мультимедиа как средство повышения эффективности обучения в общеобразовательной школе: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. / Ю. Н. Егорова. – Чебоксары, 2000. – 196 с.
5. Ищук Н. Ю. Применение средств мультимедиа в процессе подготовки экономистов в высших учебных заведениях I-II уровней аккредитации: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н. Ю. Ищук. – Винница, 2004. – 20 с.
6. Косенко И. И. Изучение мультимедиа в процессе подготовки учителя информатики: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. / И. И. Косенко. – М: МПГУ, 1999. – 122 с.
7. Муниципальные информационные системы (Часть 1 из 2) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sdb.su/informatika/448-municipalnye-informacionnye-sistemy-chast-1-iz-2.html>.
8. Петрова Е. А. Зарубежный опыт информатизации и особенности его реализации в России / Е. А. Петрова // *Фундаментальные исследования* : научный журнал. – №11. – 2007. – С. 31-35.
9. Смит Б. Общество, основанное на знании: политика Европейского Союза / Б. Смит // *Информационное общество*. – 2002. – Вып. 1. – С. 8-21.
10. Ярова Л. В. Соціальна політика як самостійний напрям діяльності Європейського Союзу [Електронний ресурс] / Л. В. Ярова. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Perspekt/2011_3/Yarova.pdf.
11. eEurope [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://europa.eu.int/information_society/eeurope/index_en.htm.

УДК 321.7(477):(=161.2:100)

Гришук Тетяна Василівна,

кандидат політичних наук,

ст. викладач кафедри філософії і права

Буковинського державного фінансово-економічного університету

УКРАЇНСЬКА ЗАХІДНА ДІАСПОРА

ТА ЇЇ РОЛЬ В РОЗБУДОВІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглянуто роль української західної діаспори в розбудові громадянського суспільства.

Ключові слова: діаспора, громадянське суспільство, держава, право, закон, демократія, людські цінності, політична культура.

Рассматривается роль украинской западной диаспоры в развитии гражданского общества

Ключевые слова: диаспора, гражданское общество, государство, право, закон, демократия, человеческие ценности, политическая культура.

The present condition of international labour migration is regarded, it's causes and negative consequences are analyzed.

Key words: diaspora, social society, state, right, law, democracy, human's values, political culture.

«Українці за кордоном і українці
в Україні єдиний національний організм»

Віктор Ющенко

Держава Україна і українська діаспора сьогодні – це два зустрічні потоки інтелекту, творчої думки, енергії, які в ідеалі сумуються, підсилюють, живлять один одного і творять єдиний організм (хоча і в різних територіальних площинах) – глобальний український простір, осердям якого є незалежна Україна [2, с. 191-197].

Еміграцію у даний час розглядають як одне із визначальних питань, що характеризує ХХІ століття. Понад 130 мільйонів людей, за даними Світового банку, знаходиться поза межами своєї батьківщини. Міжнародна організація з питань міграції наводить ще більш вражаючі цифри: у наш час 192 мільйони людей живе поза межами свого місця народження, що становить три відсотки всього населення світу.

Метою даної статті є визначення ролі української західної діаспори в становленні громадянського суспільства в Україні.

За роки незалежності України значно підвищилася увага до вивчення української діаспори. В умовах національного відродження й державотворення в Україні активізувалося вивчення української еміграції як політичного, соціологічного та культурного явища на шляху історичного розвитку українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про громадянське суспільство і проблеми його становлення на пострадянському просторі дуже багато останнім часом опубліковано в західних академічних журналах і книжках. З україномовних видань, мабуть найкраще – це Микола Рябчук. Дослідженнями з даної тематики займається Колодій А., Фесенко М., Мартинов А., Метельова Т. та ін.

Ще починаючи з першої хвилі, українські емігранти розуміли свої можливості допомогти батьківщині. Визнавали й необхідність такої підтримки. Беручи активну участь в суспільному житті країн проживання, вони сприяли утворенню позитивного іміджу України у світі та отримували додаткові можливості для допомоги батьківщині.

В Україні існує чимало нереальних уявлень щодо життя українців за межами батьківщини. Варто розглянути, що таке діаспора і чим саме українці відрізняються від інших іммігрантів у “новому світі”. Загальновідомим є те, що „діаспора” в перекладі з грецької мови означає розсіяння по різних країнах народу, вигнаною з Палестини.

Кожна наступна хвиля еміграції була більш інтелектуальною. І в міру своїх можливостей закордонні українці намагались сприяти відродженню української держави. Діаспора живе своїм життям, яке обумовлене органічним почуттям близькості між її членами, і може, але не мусить, мати будь-якого відношення до корінної території – материка. Основною прикметою кожного діаспорного українця, зокрема, є те, що він (вона) вважає себе повноправним громадянином країни свого поселення. Мало того, він часто є дуже сильним патріотом цієї країни, що не заперечує його українському патріотизмові. Історично українці в країнах „нового світу” дуже багато спричинилися до побудови держав їхнього поселення. У них є чим гордитися. Сьогодні вони часто займають провідні посади в малому й середньому бізнесі, у великих транснаціональних корпораціях, у політиці, в престижних професіях (медицині, адвокатурі, освіті, науці).

У цілому, вирішуючи проблеми ролі української діаспори в геополітичних процесах, слід орієнтуватися на нові параметри української діаспори як на Сході, так і на Заході. Тільки їх врахування, спільні дії в режимі резонансу інтересів „Україна – діаспора” можуть дати суттєвий позитивний обопільний ефект.

На даний момент розвиток українських діаспорних мереж сприяє посиленню впливу діаспори на прийняття політичних рішень в країнах проживання. Прикладом може слугувати її визначна роль у факті визнання рядом країн Голодомору в Україні в 1932-1933 рр. Лобіювання інтересів українства є характерним для традиції діяльності українських діаспорних громад на території Європейського Союзу, США та інших держав. Враховуючи, що досягнення високих критеріїв ЄС і США у сфері демократизації суспільства є однією з головних умов євроінтеграції, поширення європейської практики у цій сфері завдяки представникам української діаспори позитивно впливає на спроби утвердження демократії в Україні, відповідність держави критеріям цінностей та вимогам ЄС. Також важливим чинником розвитку України з країнами ЄС є потенційні економічні можливості української діаспорної мережі. Підприємці з числа української діаспори своєю економічною діяльністю сприяють інтеграції історичної Батьківщини в сферу міжнародної торгівлі, виступають посередниками налагодження зв'язків між підприємцями України та країнами проживання. Активізація економічної взаємодії України з діаспорою сприяє інвестиційній привабливості України, розвитку систем платежів, банківських переказів, банківської системи в Україні. Частина представників так званої „четвертої хвилі” (поки-що не дуже великої) вже не є бідними заробітчанами, а мають власні підприємства в країнах проживання, бажають вкладати фінансові активи в українську економіку. Найбільшого успіху, як посередника між Україною та Європейським Союзом, діаспора досягла в культурній сфері – фестивалі, дні української культури, культурна продукція спільного виробництва за участю діаспори ілюструє цивілізаційну спільність між Україною та країнами їх проживання. На етапі становлення держави дуже важливо ефективно використати накопичений українською діаспорою величезний капітал знань та можливостей. Європейський Конгрес Українців та Світовий Конгрес Українців беруть активну участь у виробленні стратегій взаємин України та діаспори. Це вироблення спільних меморандумів між урядом України та СКУ.

Україна дуже мляво здійснює політику стосовно української діаспори, так би мовити, дотримуючись принципу недоторканності кордонів і цілісності держав. На жаль, сьогодні влада української держави майже не приділяє уваги українцям за кордоном та майже не робить нічого для їх захисту. Виправдовування тим, що держава не має достатніх фінансових засобів, щоб задовольнити прохання, що надходять від українського населення зарубіжжя про повернення в Україну, виглядають принаймні неправдоподібно, щоб не сказати смішно. Закордонні українці мають взаємні почуття до української влади, й регулярно це засвідчують акціями та мітингами. Але все ж українська діаспора, яка звикла надіятись лише на себе, не забуває своїх коренів та всіляко підтримує Україну на міжнародній арені.

Узаконення подвійного громадянства емігрантів може стати першим, дуже потрібним кроком з української сторони. Але Україна є в першу чергу державою, тому її інтерес завжди буде у зміцненні власних інститутів державності, тому доводиться рахуватись із ними.

Основним наріжним каменем між діаспорою й Україною стала відмова українською стороною прийняти колег з діаспори за своїх. У даному питанні винна не тільки Україна. Винні також ті діаспорні українці, які в ранні роки після незалежності приїжджали в Україну з наміром повчати тутешніх людей, як жити, не розуміючи культурної специфіки пострадянського простору, не маючи бажання застосувати методи і напрямки допомоги до ціннісних відмінностей, які породилися в результаті 50-річного відокремленого розвитку двох відламків української нації. Винні ті, які безкомпромісно намагалися будувати нову українську державу на зразок діаспори. Але вина лежить також і за Україною, адже ж, якби вона була прийняла своїх діаспорних синів дійсно за своїх, ті могли бути б їй дати неабиякий цивілізаційний стимул (вже не говорячи про матеріальний). Що ж стосується прямої значної фінансової допомоги від західної

діаспори, кризовій, тим більше посткризовій Україні, то її очікувати навряд чи слід. Причини цього – розчарованість неефективним і, напевно, не завжди цільовим використанням коштів раніше наданих лідерам національно-демократичних сил. Тобто небажання віддавати свої гроші на розкрадання українськими державними мужами [6, с. 23]. Досвід розвитку інститутів громадянського суспільства в діаспорі показав, що така форма спонтанної самоорганізованості може реально існувати тільки в умовах, коли на загальнодержавному рівні кожен член суспільства почуває себе повноправним. У тих державах Західної Європи (наприклад, у Німеччині чи Італії), де українці живуть вже понад 50 років, але в переважній більшості не прийняли громадянства держав поселення, вони є досі швидше „іммігрантами”, ніж діаспорою. Можна аргументувати, що у цих державах діяла своя специфіка, яка не дозволила українцям розвинути свої організаційні структури настільки, як це відбулося в Північній Америці [4, с. 50-59].

Якщо Україна дійсно бажає використати ресурс досвіду діаспори (в тому числі фінансовий, організаційний, патріотичний), вона має зробити крок їй назустріч. Потрібно надати можливість вихідцям з української діаспори стати повноправними громадянами України. В умовах суспільно-економічного стану України це означає дозволити подвійне громадянство, адже ж Україна не сміє вимагати (як це є зараз), щоб діаспорний українець зрікався громадянства тієї держави, в якій він народився, виховувався, сформувався професійно, як особистість. Така вимога ставить особу з діаспори перед неможливим вибором: відмови від однієї, вже сформованої, позитивної суті своєї ідентичності на користь другої, несформованої, також своєї (по ідеї), але багато в чому на повсякденному рівні чужої. Навіть при найбільшому бажанні перебороти такі емоційні бар'єри прийняття українського громадянства є просто непрактичним, адже згідно з діючим законодавством набуття громадянства України вимагає здачу паспорта іноземної держави. Навряд чи найбільш гучні українські патріоти, маючи канадський чи американський паспорт на руках (паспорт, який дозволяє безвізовий проїзд у переважну більшість держав світу), погодилися б його здати на користь українського [8, с.114].

Слід зауважити, що громадяни України вже сьогодні можуть напівлегально мати подвійне громадянство, але тільки деякі. Емігранти з України, які проживають в Канаді чи США і приймають громадянство тих держав, рідко коли заявляють про це державним органам України і тому продовжують вважатися громадянами України. Подібно може зробити будь-який громадянин України, який бажає прийняти громадянство Росії – для цього навіть не потрібно виїжджати з України, адже ж будь-яке консульське представництво Російської Федерації, після проходження певної бюрократичної процедури, з приємністю надасть російське громадянство бажаному громадянину України без вимоги здачі українського паспорта. Отже, аргумент, який поширений поміж представниками української патріотичної еліти, – що Україна не може законодавчо дозволити подвійне громадянство, бо це призвело б до формування „п'ятої колони” на її території, – не відображає дійсності [5, с. 47].

Сьогодні діюча формальна заборона подвійного громадянства не сприяє ні законодавчій легітимізації існуючої практики, ані не служить перепорою поширенню правового нігілізму в Україні. Замість захищати власні національні інтереси, Україна реально дискримінує проти діаспори, ставлячи перед нею неможливі до подолання перепони для повноправної участі в розбудові української держави. В умовах сьогоднішньої України заборона подвійного громадянства не є виявом зрілої самовпевненості у власній незалежності. Радше це вияв „інституціоналізованої ксенофобії”, яка тягне своє коріння з застарілої концепції української нації, згідно з якою „українство” – це виключно етнічне поняття. Майбутнє поширення такого поняття шкідливе як для внутрішньої політики України, так і для побудови тісного взаємозв'язку з діаспорою. Тому першочерговим завданням будівників „світового українства” є переосмислення ідеологічних підпор цієї рушійної сили, яка в минулому призвела до

формування як діаспори, так і держави Україна. Поняття „українство” потрібно модернізувати згідно з новими вимогами, які виникли в результаті здобуття незалежності – це потрібно і діаспорі, і Україні. Українська держава обрала правильний шлях, шлях цивілізованого суспільства, яке ґрунтується на загальнолюдських цінностях. Передусім Україна стала незалежною державою з перспективними конституційними намірами стати демократичною і правовою [3, с. 10].

Чи треба в Україні будувати громадянське суспільство? Відповідь може бути однозначною – так! Вона спирається на весь попередній досвід не тільки українців, а й інших народів, який незаперечно підтверджує, що людство поки не знає інших шляхів засобів свого цілеспрямованого продуктивного буття й самореалізації – як громадянське суспільство. І будувати чи не будувати громадянське суспільство не може бути прихиттвом того чи іншого індивіда чи певної групи, воно об’єктивно визначається потребами розвитку людської спільноти як цілого. Громадянське суспільство є універсальною формою буття, яка не заміняє інші його форми, а інтегруючи й синтезуючи їх властивості й функції приводить до єдиного знаменника – природної доцільності. То ж і розбудова громадянського суспільства завжди постає як комплексна проблема не тільки в організації, структурі, а й у сенсі, часі та просторі. Вона охоплює всі сфери життєдіяльності спільноти. В основу ж побудови має бути покладено визначальний принцип – відповідності змісту форм і методів громадянського суспільства сутності життя розумного в усьому його багатоманітті. Пошук, творення нових форм і методів громадянського суспільства, їх відповідність меті й змісту діяльності, завжди мають бути головною турботою усіх інших структур спільноти (держави, партій, рухів тощо), визначальним чинником і критерієм оцінки їх волі та дії в інтересах народу. Громадянське суспільство в певному національному середовищі може успішно розвиватися, бути стійким і стабільним за умови, якщо зможе захистити себе духовно від зовнішніх деструктивних впливів, зокрема ідейних та моральних [1, с. 16].

Саме тому розбудова громадянського суспільства, його розвиток потребують постійної, глибоко наукової дослідницької й освітньо-виховної діяльності. І так же, як пізнання ідеї людського буття, ідеї нації, народу, ідея розбудови громадянського суспільства має стати не тільки об’єктом політики, а й неодмінно важливішою науковою й освітньою проблемою.

Отже, будівництво громадянського суспільства в конкретній спільноті, країні, світовому співтоваристві має вестись на засадах науки: вироблення, усвідомлення і сприйняття спільнотою (спільнотами) єдиної концепції, мети, принципів, методів не лише будівництва як такого, а й формування його духовних засад (свідомості, моралі, культури), пам’ятаючи, що головна проблема побудови громадянського суспільства – це проблема самопізнання, самотворення, самореалізації людини, спільноти, життя розумного на землі.

Що ж стосується побудови громадянського суспільства в Україні, то наступними шляхами є: розширення масової бази влади, підвищення політичної культури населення, створення нових можливостей участі громадян в управлінні державними і суспільними справами, активізація процесу роздержавлення усіх сфер суспільного життя, формування справжніх інститутів громадянського суспільства як ринкового, так і неринкового характеру (благодійні фонди, споживчі товариства, клуби за інтересами, товариства, асоціації тощо), розвиток різних форм громадського самоврядування і самодіяльності. Це і є соціальна база громадянського суспільства; постійне удосконалення контрольних механізмів, тобто механізмів зворотного зв’язку від суспільства до держави; максимальне розширення сфери судового захисту прав і свобод людини, формування поваги до права і до закону; виховання нормального природного патріотизму – національного і державного – на основі поваги до національної історико-культурної спадщини; зміцнення свободи інформації і гласності, відкритості суспільства на основі щонайширших зв’язків із

зарубіжним світом; піднесення рівня суспільної свідомості, подолання явищ соціальної пасивності, оскільки справа не тільки в наявності демократичних установ і процедур та інформованості населення, але й в умінні жити в умовах демократії, користуватися її благами, в готовності до постійного удосконалення політичної системи у відповідності зі зміною конкретно-історичних умов [10, с. 112].

Протягом багатьох століть боротьби українців за свою незалежну державу, коли Україна перебувала у складі інших держав, ідеологія націоналізму, що об'єднувала всі національні сили різних відтінків на ґрунті прагнення до політичного самовизначення, відіграла роль цементуючого фактору в змаганнях за самостійну і незалежну національну державу. Відтоді, як Україна здобула незалежність, українське суспільство увійшло в етап розбудови і розвитку національної держави і громадянського суспільства, з'ясувалося, що на території України, крім українців (73,6% населення) проживають інші національності (26,4%): росіяни, білоруси, євреї, поляки, чехи, словаки, болгари, молдавани, румуни, греки, угорці, естонці, татари, гагаузи та інші. Історичний досвід показав, що політика національного гноблення, зневаги, асиміляції веде до дестабілізації суспільства, послаблення і занепаду держави. В умовах, коли неукраїнське населення на всенародному референдумі 1991 р. висловилося за незалежну українську державу, виявили прагнення будувати її спільно з українською нацією інші національно-етнічні спільності, виникла потреба в ідеології, яка єднала всі народи України на ґрунті побудови українського громадянського суспільства і української національної держави. Такою стала україно-державницька ідеологія, тобто система ідей і поглядів, які теоретично обґрунтовують і відстоюють як головну мету суспільства побудову і захист української національної держави та консолідують навколо неї всі народи і суспільно-політичні рухи України, підкреслюючи при цьому вирішальну роль в державотворчому процесі української нації. В цьому полягає сучасний зміст української національної ідеї.

Отже, в перспективі ефективність в організації громадянського суспільства в Україні залежить від того, в якій мірі держава і суспільство здатні створити умови, вільні від причин, що породжують дестабілізуючі фактори в кожній із сфер життєдіяльності соціального організму. Вирішальною передумовою забезпечення національної державності є дотримання законів існування системи (а, отже, вивчення їх), створення передумов для її природного функціонування, запобігання дестабілізації. Це головні умови збереження незалежності держави, суспільства, особи (громадянина). Насильство, постійні спроби в короткі терміни виправити становище, поновити втрачену рівновагу може мати тимчасовий ефект. Досвід переконує, що насильство породжує ескалацію насильства і заводить в глухий кут. Пошук природного шляху розвитку громадянського суспільства на ґрунті внутрішніх передумов і врахування сучасних здобутків людської цивілізації та створення для нього простору – важлива передумова неантагоністичного розвитку української державності [9, с. 37-44].

Суть стратегії конструктивних сил України може бути зведена до необхідності переходу від залишків пострадянського „тимчасового авторитаризму” центральної (особливо виконавчої) влади до „постійної демократії”, в яку будуть інтенсивно втягнуті регіони та більшість населення.

Особливістю і суперечливістю перехідного суспільства, яким є сучасна Україна, є те, що складнощі перехідних процесів, з одного боку, зумовлюють зміцнення регулюючої ролі держави, тобто самої держави, а, з другого – розбудова громадянського суспільства передбачає роздержавлення суспільних інститутів, зменшення державного впливу на них. Ця обставина і підкреслює необхідність наукових розробок ролі держави в перехідному суспільстві, розробки механізмів її впливу на соціальні процеси, визначення шляхів перетворення держави на правову, а перехідного суспільства – на громадянське.

Досвід діаспори у побудові справжнього громадянського суспільства велетенський. Суть цього суспільства полягає в існуванні широкої мережі незалежних громадських

організацій – на основі поваги до індивідуума як особистості, на засадах волонтерства, з горизонтальною організаційною структурою, з активно зацікавленими членами, які незалежно від зовнішніх стимулів (в тому числі державних) працюють на добро організації (і разом з тим на добро загального суспільства) з ідейною наснагою, задля власного самозадоволення і самореалізації. В Україні часто декларується бажання побудувати саме таке громадянське суспільство, але, незважаючи на велетенське фінансування недержавних організацій з боку західних донорів, відчувається брак досвіду на місцях, брак ціннісних мотивацій поодиноких людей, брак прикладу, який можна було б наслідувати. Такий прикладний ресурс існує в діаспорі, але він залишається мінімально використаним [7, с. 177-186].

Література:

1. Гаєць В. Державність України. На шляху до громадянського суспільства / В. Гаєць // Віче. – 2005. № 5. – С. 16.
2. Гумницька Н. Глобальний український простір – проблеми збереження національної ідентичності. Третя Міжнародна науково-практична конференція „Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: сучасний вимір, проекція в майбутнє” / Н. Гумницька – Збірник матеріалів 23-25 червня 2010 р. – [Текст]. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2010. – С. 191-197.
3. Дзюба І. Україна у пошуках нової ідентичності: Ст., виступи, памфлети / Вступ. Слово М.В. Поповича. – К.: Україна, 2006. – 848 с.
4. Ілляш О. Негативні наслідки міжнародної міграції людських ресурсів за умови формування в Україні зони вільної торгівлі / Ольга Ілляш // Журнал європейської економіки – 2009 - № 1 – С. 50 -59
5. Кириченко С.О. Громадянське суспільство і правова держава: поняття та зміст / С.О. Кириченко. – К.: Логос, 1999.
6. Кремень В. Політична стратегія України: порівняльні перспективи / В. Кремень // Віче. – 2004. – № 11. – С. 21.
7. Макар В. Динаміка професійної зайнятості представників української етнічної групи Канади / В. Макар // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень. – Вип. 21. – Київ, 2001. – С. 177-186;
8. Михальченко М.І., Журавський В.С., Танчер В.В. Соціально-політична трансформація України: реальність, міфологеми, проблеми вибору / М.І. Михальченко, В.С. Журавський, В.В. Танчер. – К., 1997. – 178 с.
9. Петрова Т. Стан та проблеми регулювання зовнішніх трудових міграцій в Україні / Т. Петрова // Україна: аспекти праці – 2009 - № 3 – С. 37 – 44.
10. Селешук Г. Деякі аспекти правового регулювання міграційних процесів в Україні та Європейському Союзі / Г. Селешук // На роздоріжжі. Аналітичні матеріали комплексного дослідження процесів української трудової міграції. – Львів, 2009. – С. 112.